

Iz britanskih arhiva*

Pripremio i preveo: **Zoran Batušić**

Čast mi je, gospodine, s najvećim poštovanjem, biti Vaš najpokorniji i smjerni sluga.

(potpis nečitak)

Masakr katoličkog svećenstva u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni i Hercegovini (za proteklih šest mjeseci, od listopada 1944. do ožujka 1945.)

Nakon poraza na zapadnom frontu Nijemci su i u Jugoslaviji započeli evakuaciju vlastitih trupa, a na njihovo su mjesto došli Titovi partizani. Tako su i otoci i veliki dijelovi južnodalmatinske obale potpali pod partizane. Savezničko zrakoplovstvo i komandosi pomogli su partizansko napredovanje u Dalmaciji. Ubrzo nakon okupiranja tog područja, partizani su u svakom gradu

i selu uspostavili strahovitu diktaturu komunističke partije. Započeli su »likvidacije« svih »sumnjivih elemenata« ili onih koji su im se takvim činili. Kakva li je to »čistka« bila! Izgovor za »likvidaciju sumnjivih elemenata« bio je optužba za političko konspiriranje i kolaboraciju s neprijateljom.

No, u stvari, to nije bio glavni motiv takvih »čistki«, njihov je glavni cilj ležao u namjerama Komunističke partije. Želeći u oslobođenoj Jugoslaviji uvesti jednostranačku diktaturu, Partija je, tako je bar smatrala, morala, prije svega, eliminirati sve vodeće osobe koje se nisu slagale s komunističkim političkim težnjama. U skladu

s takvom odlukom, komunisti su (posvuda gdje su postali »gazde« javnog života) tražili sve one koji su među narodom uživali bilo kakav ugled ili važnost, hapsili ih i potom, bez suđenja, strijeljali ili slali u koncentracijske logore, gdje bi ih, čini se, kasnije ubijali. Cilj takvog djelovanja jugoslavenskih partizana je očit; oni jednostavno žele eliminirati sve one predstavnike naroda koji bi ih jednog dana mogli priječiti u njihovoj težnji da boljševiziraju oslobođenu Jugoslaviju. Među takvima su, svakako, i katolički svećenici koji među narodom uživaju veliko poštovanje i autoritet i koji su, u stvari, duhovni vođe naroda,

posebno u Hrvatskoj i Sloveniji.

Vijesti koje govore o brutalnosti i zločinima Titovih partizana vrlo rijetko i samo uz najveći rizik mogu izaći iz zemlje. Bojeći se reakcije Zapadnih saveznika, partizani su zemlju zapečatili najstrožom kontrolom. Nikome ne dopuštaju da napusti zemlju, nikome ne dopuštaju da uspostavi kontakt s pripadnicima savezničkih snaga koje su na jugoslavenskom tlu. Svoj glavni cilj, boljševizaciju Jugoslavije, oni žele ostvariti bez svjedoka.

Unatoč ogromnim rizicima, neki su ljudi uspjeli pobjeći iz Jugoslavije. Oni izvještavaju o užasima stvarne situacije u zemlji.

I. Masakr katoličkog svećenstva u Dubrovniku

Titove trupe osvojile su Dubrovnik prošle jeseni (1944.). Ubrzo po zauzeću, komunistički su agenti uhapsili 47 važnijih građana Dubrovnika, među njima i šest svećenika. Svi su bili strijeljani. Po našim informacijama, pogubljenje se odvijalo na sljedeći

način – svi nesretnici bili su uhićeni od komunističke tajne policije (OZNA) i izvedeni na mjesto van grada pogodno za egzekuciju, gdje su morali iskopati vlastite grobove. Prije pogubljenja jedan je od njih, o. Marijan Blažić, zamolio krvnike da njemu i

njegovim sudruzima u smrti ispune posljednju želju – da prime oprost grijeha i da se pomole prije vlastitog kraja. Bila je to potresna scena... Imena svećenika ubijenih ovom prilikom su sljedeća:

1. o. Blažić, franjevac, profesor franjevačke škole u

Dubrovniku, 2. o. Toma Tomašić, franjevac, profesor i direktor iste škole, 3. o. Gerardo Barbić, franjevac, profesor, 4. o. Petar Perica, isusovac, 63 god. star, 5. don Daniel Lapas, kanonik dubrovačke biskupije, 65. god., 6. don Đuro Krečak, župnik u Gružu.

II. Pokolj katoličkih svećenika u Makarskoj

Gotovo u isto vrijeme, partizanske snage su zauzele ovaj lijepi i romantični dalmatinski grad. Ubrzo nakon toga, partizanska vojna

policija uhitila je 24 žrtve, među njima i 5 svećenika i to 1. don Nika Delića, upravitelja u biskupiji, 2. o. Dominika Šulentu, franjevca,

direktora teološkog seminara, 3. župnika don Marka Devčića, 4. o. Franju Bovića, franjevca (*ime petog svećenika je ispušteno*).

Ovi su svećenici, zajedno s 19 građana Makarske, bez prethodne sudske istrage 2. studenog 1944. odvučeni u planinu Biokovo. Uličnim

* Dokument koji je engleski veleposlanik pri Svetoj Stolici u Vatikanu 11. svibnja 1945. poslao engleskom ministru vanjskih poslova Anthonyju Eden-u, pod oznakom »No. 88. 60/22/45, s nadnevkom od 11. svibnja 1945., urudžbiran 23. svibnja 1945. kao »R:8976«.

Tekst donosimo u izvorniku.

oglasima javljeno je 6. 11. 1944. da su svi odvedeni

strijeljani kao »neprijatelji jugoslavenske države«.

Dobro obaviješteni krugovi tvrde da su njihova tijela

bačena u kraške jame na Biokovu.

III. Masakr franjevacu u Sinju

Sinj je mali grad u unutrašnjosti Dalmacije. Dobro je poznat Hrvatima zbog štovanja Gospe Sinjske. U njem je i škola koju vode

franjevci. Nakon partizanske okupacije uhićeni su i pogubljeni, uz ostale građane, i ovi svećenici: 1. o. Stanislav Milanović,

domobranski vojni kapelan. 2. prof. dr. Josip Olujić, franjevac, poznati znanstvenik koji je proučavao radioaktivnost zemlje i

paleontologiju u Dalmaciji, 3. o. Ladislav Pavlov, župnik, 4. o. Antonio Romac, franjevac, 5. Antun Cvitanović, župnik.

IV. Masakr katoličkog svećenstva u biskupiji Trebinje

Biskupija Trebinje smještena je u istočnom dijelu pokrajine Hercegovine. Ima 10 župa razbacanih među pravoslavnom većinom i Muslimanima. Od 13 katoličkih svećenika koji su radili u ovoj biskupiji, 6 su ih ubili partizani, a 6 ostalih je natjerano da napusti

svoja mjesta kako bi spasili život od sigurne smrti. Tako u cijeloj biskupiji od 5000 km četvornih postoji samo jedan svećenik. Ubijeni su slijedeći svećenici: 1. don Ilija Tomas, župnik u Klepcima (bio je napadnut u svom župnom dvoru u noći 30. 4. 1942., mučen, zaklan i

bačen u rijeku Bregavu), 2. don Vide Putica., župnik u Prenju (83 godišnji starac, životinjski ubijen u svom župnom dvoru 6. 11. 1942.), 3. don Ante Bakula, svećenik u Gornjem Rasnu (5 dana mučen, zatim zaklan 30. 4. 1942.), 4. don Stan-ko Ćotić, župnik u Donjem

Rasnu, umro u svibnju 1942. od posljedica torture, 5. don Marijan Vujnović (73 god), župnik u Trebinju, strijeljan 7 dana nakon partizanskog osvajanja Trebinja 15. 10. 1944., 6. don Marijan Kراسić, župnik u Rotimlju (64 god), ubijen nakon okupacije Stoca.

V. Pokolj franjevacu u Ljubuškom

Franjevci su stoljećima u Bosni i za turske okupacije bili jedino katoličko svećenstvo. U Bosni još uvijek imaju mnogo župa; pod njihovom upravom su dvije gimnazije s franjevačkim učiteljima, obrazovanim u zapadnoj Europi i priznatim od jugoslavenskog ministarstva prosvjete kao profesori. U Hercegovini franjevci imaju 4 samostana i 41 župu, broje 182 svećenika. Ondje (zapadno od Neretve) ljudi su ogromnom većinom katolici i Hrvati i utjecaj svećenstva je izuzetno velik.

prvi grad koji je pao u ruke partizanskih bandi 27. 10. 1944. bila je Čapljina. Slijedećeg dana osvojen je Ljubuški,

u kojem je ubrzo formiran pokrajinski »oslobodilački komitet« za zapadnu Hercegovinu. Ovaj je komunistički

organ ubrzo sastavio listu svih »sumnjivih i opasnih« elemenata tog područja, koje je trebalo eliminirati i ubiti.

PATOLOGIJA KBC SPLIT: POSMRтни OSTATCI POBIJENIH NA TOMIĆA NJIVI U LJUBUŠKOM, OTKOPANI 2010. MEĐU 28 UBIJENIH BILI SU I FRA MARTIN SOPTA TE FRA SLOBODAN LONČAR.

Titovi komunisti teže likvidaciji svakog nekomunističkog utjecaja u narodu. Zato su, ubrzo nakon okupiranja Hercegovine, odlučili likvidirati sav katolički kler, a uz njih i sve ostale ljude koji se ne slažu s komunističkim programom.

U zapadnoj Hercegovini

Među njima je bilo 160 katolika – građana, seljaka, trgovaca. Na spisku smrti su bili i svi župni svećenici, kao i 44 franjevca. U Čapljini je odmah masakrirano 60 građana, u Ljubuškom 58 – neki su ipak uspjeli pobjeći. Narodnooslobodilački komitet je odlučio da se sudbina svećenika odgodi dok ne bude osvojen Mostar – bojali su se da bi pokolj svećenika mogao izazvati narodni otpor protiv partizana. 28. 1. 1945. Nijemci i hrvatska vojska osvojili su ponovo ta dva grada i držali

ih 7 dana. 4. 2. 1945. bili su prisiljeni da se povuku zbog koncentriranog napada Titovih snaga. S hrvatskim domobranima povukli su se i svećenici, posebno oni koji su bili na crnim listama smrti. Nakon ponovnog zauzimanja ovih gradova, pokrajinski komitet komunističke partije smatrao je svojom prvom dužnošću da likvidira sve franjevce koji su još uvijek ostali u tom kraju, pa makar i ne bili na crnoj listi. Tako su 5. 2. 1945. uhićeni u Vitini o. Janko Bubalo, župnik, o. Vice

Skovo(?), o. Stanko Vasilj, a u selu Veljaci o. Julijan Kožulj, župnik, o. Paško Martinac (63 god., jako omiljen u narodu zbog svoje pobožnosti i milosrđa). Bili su zatvoreni u Ljubuškom i kasnije strijeljani, a da nisu bili ispitani ili osuđeni. Obje grupe je ubila OZNA.

6. 2. 1945. uhićen je o. Jure Zlopaša, župnik u Grljevi, i ubrzo nakon toga ubijen na nepoznatom mjestu. Sljedećeg dana komunisti su uhitili o. Ratimira Kordića u crkvi dok je koncelebrirao misu.

Ubijen je od OZNE u Ljubuškom. Istog dana opljačkan je franjevački samostan u Ljubuškom, spaljeni arhivi, te župne i crkvene knjige. Isto se dogodilo i u Vitini, Veljaci, Drinovcima i Grljevi. Tako su bile uništene jedine službene knjige koje govore o populacijskoj situaciji Bosne i Hercegovine.

Osim spomenutih, ubijeni su u Ljubuškom i vikar o. Maks Jurčić i o. Križan Galić (75 god.). Potonji je brutalno navečer ubijen na cesti kada se iz ureda vraćao kući.

VI. Pokolj franjevaca u Širokom Brijegu

Široki Brijeg je zemljopisni, kulturni i religijski centar Hrvata u Hercegovini. Ovdje je najstariji franjevački samostan u Hercegovini i poznato Gospino svetište, a isto tako i čuvena franjevačka gimnazija, koja je imala gotovo 450 đaka: 100 franjevačkih novaka i 350 ostalih. Na toj je školi predavalo 25 profesora koji su studirali u Parizu, Lovainu, Rimu, Beču, Freiburgu, Ljubljani i Zagrebu. Široki Brijeg bio je izuzetno uvažavan prije ovog rata i ponekad nazivan »Monte Cassinom« Hrvatske. Franjevački samostan i ostale institucije sagrađeni su na

brdu koje dominira dvjema velikim dolinama i cestama prema Mostaru i sjeverozapadnoj Hercegovini. Ovo je brdo bilo utvrđeno od Talijana i, kasnije, Nijemaca, protiv volje franjevaca, kako bi se sagrađilo uporište za zaštitu Mostara i zapadne Hercegovine.

Bitka za Široki Brijeg trajala je tri dana: 5. – 7. 2. 1945. Tito je u borbu poslao tri ponajbolje komunističke divizije s mnoštvom topova, a u borbi je sudjelovala i saveznička avijacija. Posljednja utvrda je pala 7. 2. Vidjevši da se sprema bitka, neki su profesori franjevačke škole napustili grad prije

napada. Drugi su za vrijeme bitke pobjegli u susjedne gradove i sela. Mali je broj njih ostao u skloništu samostana da zaštiti crkvu, školu i samostan. Navečer 7. 2., kada je bitka potpuno prestala, preostali oci su se skupili u samostanu, zajedno s onima koji su prije pobjegli s mjesta borbe. Slijedeće zore pojavila se partizanska jedinica koja je upala u samostan, poharala ga i pobila sve one koji su bili u svećeničkoj odori: 12 profesora, 6 ostalih svećenika, 10 novaka i braće. Među ubijenima bili su i 1. o. Krešimir Pandžić, bivši provincijal i bivši direktor

gimnazije, 2. o. Marko Barbarić, 60 god., brat Petra Barbarića, koji je u procesu beatifikacije, 3. o. Stanko Kraljević, 74 god. Iz samostana su partizani odnijeli sve što je bilo od bilo kakve vrijednosti.

Da bi se smirilo veliko uzbuđenje naroda zbog ovog pokolja, partizani su proširili glas kako su franjevci poginuli u bici, boreći se puškama i mitraljezima. Jasnije je da je to besramna laž, dovoljno je naglasiti kako su franjevci poginuli 8. 2., više od 10 sati nakon završetka bitke, i kako većina ubijenih nije bila u samostanu dok je trajala borba.

VII. Pokolj franjevaca u Mostaru

Mostar, glavni grad Hercegovine osvojen je bez velikog otpora i borbe. Titove su trupe ušle u grad, prethodno napušten od Nijemaca, 14. 2. 1945. Već slijedećeg dana nove su »vlasti« sastavile listu svih »sumnjivih« osoba u gradu. Egzekucija je počela

već u ponoć. Komunistička jedinica je upala u franjevački samostan i uhitila hercegovačkog provincijala o. dr. Leona Petrovića zajedno sa 6 drugih franjevaca, profesora na Teološkom institutu u Mostaru. Dr. Petrović bio je mnogo godina profesor

teologije i čuveni crkveni historičar; njegov karitativni rad i pomaganje siromašnim studentima učinili su ga nadasve obiljubljenim. Svi su iste noći odvedeni u nepoznatom smjeru, masakrirani i bačeni u rijeku Neretvu.

Lista katoličkih svećenika

u Jugoslaviji za koje se dosad zna da su ubijeni:

Zbog borbi koje u Jugoslaviji još uvijek traju i zbog loših komunikacija nije se dosad mogao dati precizan broj katoličkih svećenika ubijenih tijekom rata. Moguće je, ipak, dati slijedeće podatke o

ubijenim svećenicima:
 – Slovenija: oko 60 svećenika, 1 isusovac, 9 sjemeni-
 štaraca, 4 ostalih redova (ci-
 sterciti itd).
 – Hrvatski i Slavonija: 61

svećenik, 3 franjevca, 1 isu-
 sovac
 – Dalmacija: 29 svećenika,
 26 franjevaca, 1 isusovac
 – Bosna: 9 svećenika, 6
 franjevaca, 2 isusovca

– Hercegovina: 7 svećeni-
 ka, 37 franjevaca, 10 franje-
 vačke braće

Katolički svećenici ubije-
 ni od komunista pogublji-
 vani su u skladu s planom

da se likvidiraju svi oni
 koje komunisti smatraju
 aktualnim ili mogućim pro-
 tivnicima u konstituiranju
 totalitarne komunističke
 diktature.

Danas, Zagreb, 18. lipnja 1991., str. 64. – 65. ✎

Uspomene*

Piše: **dr. fra Vencel Kosir**

Propast Austro-Ugarske

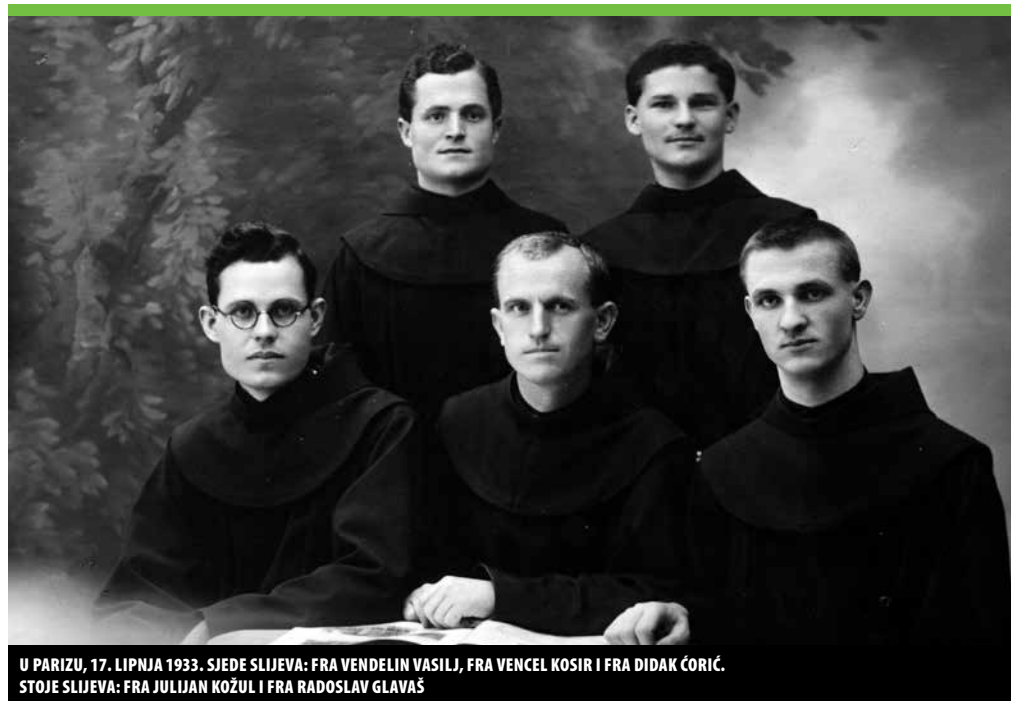
Hrvatski narod Hercegovine je teško primio poraz Austro-ugarske 1918. godine. U našega naroda u Hercegovini nije bila toliko razvijena hrvatska

svijest, koliko vjerska, kato-
 lička. Oni su gledali u Austriji
 osloboditeljicu katolika od
 turske vlasti i moćnu državu,
 koja je uspostavila red među

narodom i donijela kulturnu
 upravu. Pravila je škole, ceste
 i štaviše sagradila željeznicu
 kroz cijelu Bosnu i Hercego-
 vinu. To je sve imponiralo

narodu. Narod je gledao u
 Austriji zaštitnicu od povrat-
 ka pod tursku vlast. Ulijevalo
 mu je nadu da će i on doći do
 prosvjete i boljega života.

Jugoslavija

Kada je propala Austrougarska 1918. godine i nastala nova ujedinjena Jugoslavija, narod je to shvatio samo kao proširenje Srbije: srpski kralj, srpska vojska, stalno hvalisanje o oslobođenju hrvatski narod je teško podnosio.

Pod takvim osjećajima razvija se i život u staroj Jugoslaviji. Srpska prevlast na svakom koraku: u školi, u upravi, osobito u vojsci. Svi službeni spisi pišu se ćirilicom. Na svakom koraku čuje se srpski govor: ekavica.

Stoga kad se je Stjepan Radić proglasio republikancem, svi su okrenuli glavu prema njemu. Sinula im je nada da bi se mogli

U PARIZU, 17. LIPNJA 1933. SJEDA SLIJEVA: FRA VENDELIN VASILJ, FRA VENCEL KOSIR I FRA DIDAK ČORIĆ.
 STOJE SLIJEVA: FRA JULIJAN KOŽUL I FRA RADOŠLAV GLAVAŠ

* Tekst donosimo u izvorniku prema pronađenom rukopisu. Ispravljene su samo očite pogreške ako ih je bilo.

Iz sadržaja

IZ LJETOPIISA	4
STRATIŠTA	17
GLAS O MUČENIŠTVU	24
NATJEČAJ	27
POVIJESNE OKOLNOSTI	29
RAZGOVOR	49
PODLISTAK	54

STOPAMA POBIJENIH

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 1,5 EUR

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 8 KM; EU 9 EUR; CH 9 CHF; SAD 14 USD; Canada 14 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga....:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Od prošloga broja malo smo promijenili izgled ovoga našega glasila. Nadam se da vam se sviđa. Želimo da bude dobro i lijepo ne samo za dušu nego i za oči. Nastojat ćemo to činiti iz broja u broj.

Došli smo u razdoblje kada teško pronalazimo svjedoke iz prve ruke za ovaj naš postupak mučeništva. Takvi su već pomrli pa nam preostaje istinu o pobijenim hercegovačkim franjevcima i o tom vremenu tražiti kod svjedoka iz druge ruke i u dokumentima.

Sve ono što se može objaviti iz broja u broj donosimo ovdje u našem glasilu. Ponekada to govori u prilog naše pobijene braće, ponekada i protiv njih. Na taj način tražimo pravu istinu, što je, uostalom, i zadatak Vicepostulature. Ništa se ne smije zanemariti ili sakriti, sve treba pomno raščlaniti bez unaprijed uobličjenih zaključaka na temelju naših želja. Sve informacije u donesenim svjedočenjima i dokumentima nisu uvijek točne te ih treba uzimati sa zadržskom i uspoređivati s onim što smo osobnim zalaganjem ili preko djelovanja Vicepostulature već saznali kao istinitim.

Drago nam je da se i drugi nastavljaju uključivati na svoj način u traganje za istinom o našoj pobijenoj braći i o vremenima u kojima se sve to dogodilo. Izdvojimo sada djelo fra Milana Lončara pod naslovom Fra Slobodan Lončar. Franjevac i mučenik. Tragovi prošlosti i plodovi milosti. Pokušao je osvijetliti ne samo fra Slobodanov lik nego i povijesno surječje u kojemu je on postao žrtvom bezbožnoga jugokomunističkoga zlosilja zajedno s mnoštvom drugih. Vrijedni su ovakvi pothvati jer pozivaju da istinu o našim pobijenima ne ostavimo samo tamo nekima nego da se svi zajedno u nju uključimo u skladu sa svojim mogućnostima.

Vrijedi ovdje spomenuti i da su pojedine naše župe u trodnevnicu počele posvećivati jedan dan pobijenim hercegovačkim franjevcima kao i pobijenima iz same župe. Na taj način sjećanje na sve njih i primjer njihova života ostaje duboko u našoj sredini.

Čistimo, dakle, neprestano svoju prošlost. Tako će nam dobra biti sadašnjost i ne će nam nitko ukrasti budućnost.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudes« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca

